

BELİRTİ TARAMA LİSTESİ (SCL-90-R) NİN GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KILIÇ*

ÖZET

Bu çalışmada amaç, Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) nin Üniversite öğrencileri üzerindeki geçerlik ve güvenilirliğini araştırmaktır. SCL-90-R'nin güvenilirliğini saptamak amacıyla; SCL-90-R Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulunda öğretim gören 72 erkek ve 50 kız öğrenciye testin tekrarı tekniğiyle 15 gün arayla iki kez uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayıları alt ölçeklere göre sırayla; somatizasyon (SOM) . 82; Obsesif-kompulsif (O-C) . 84; Kişilerarası Duyarlılık (INT) . 79; Depresyon (DEP) . 78; Kaygı (anksiyete-ANK) . 73; Öfke-Düşmanlık (HOS) . 79; Fobik Anksiyete (FHOB) . 78; Paranoid Düşünce (PAR) . 63; Psikotizim (PSY) . 73; Ek Skala . 77'dir.

SCL-90-R'nin geçerliği, benzer ölçekler geçerliği yöntemiyle saptanmaya çalışılmış ve ölçüt olarak MMPI envanteri alınmıştır. İki ölçek arasındaki pearson korelasyon katsayıları ise 0.50 ile .59 arasında değişikliği ve .42 ortanca değer gösterdiği görülmektedir.

Elde edilen güvenilirlik katsayıları Deragotis ve arkadaşlarının buldukları korelasyonlara benzerlik göstermektedir. Ayrıca, SCL-90-R'nin Yüksek öğretim gençliği üzerinde yapılan uygulamalarına göre de güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu kanısına varılmıştır.

* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Görevlisi.

GİRİŞ

I. Ruhsal Belirti Tarama Listesi (Symptom Distress Check List SCL-90-R)

Ruhsal Belirti Tarama Listesi, Johns Hopkins Üniversitesi Psikometrik Araştırma Ünitesinde; Leonard R. Derogatis ve arkadaşları (1971, 1973, 1974, 1976, 1977) tarafından Hopkins Symptom Check List (HSCL) olarak bilinen envanterden yararlanılarak geliştirilmiştir. Ruhsal Belirti Tarama Listesi SCL-90-R : Bireylerdeki psikolojik belirtilerin (Semptomların) ne düzeyde olduğunu ve hangi alanlara yayıldığını belirleyen bir ölçü aracıdır. HSCL'nin 5 semptom boyutuna (alt ölçeğine; Somatizasyon (SOM), Obsesif - Kompulsif (O-C), Kişilerarası Duyarlılık (INT), Depresyon (DEP), Kaygı (ANK) 4 yeni alt ölçek Öfke - Düşmanlık (HOS), Fobik Reaksiyon (PHOB), Paranoid Düşünce (PAR), Psicotizim (PSY) eklenerek, 4 cevap kategorisi, «Hiç» den, «İleri derecede» ye doğru 0-1-2-3-4 şeklinde işaretlenen ve bulunmuş derecesini gösteren 5 cevap skalası geliştirilerek 9 alt maddeden ve 9 alt ve bir de ek skala olmak üzere 10 semptom grubundan oluşan bir kendini anlatma envanteri haline getirilmiştir. 90 maddeden 7'si ek skala'ya ait olup, bu ana gruplar dışında kalmaktadır. Onuncu semptom grubunu oluşturan bu maddeler yemek yeme ve uyku bozuklukları ile suçluluk duyguları gibi belirtileri içermektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada SCL-90-R'nin güvenilirliği testin tekrarı yöntemiyle araştırılmış ve iç yapı güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Geçerliği ise benzer ölçekler geçerliğine göre MMPI ölçüt olarak ele alınmış ve alt ölçekleri karşılaştırılmıştır.

Örneklem ve Uygulama :

Uygulama, 1985 - 1986 öğretim yılı Bahar Sömestresinde Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulu I, II, III, ve IV. sınıfında öğretim gören öğrencilere 35 - 40'ar kişilik gruplar halinde uygulanmıştır. Uygulama iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Güvenirlik tesbitinde SCL-90-R'nin uygulaması 72 erkek ve 50 kız öğrenci üzerinde, 30 dakikalık bir sürede gerçekleştirilmiştir. Geçerlik tesbitinde ise 55 erkek ve 40 kız öğrenciye SCL-90-R ile MMPI uygulanmıştır.

SCL-90-R'nin Puanlanması

Belirti Tarama Listesi bireylerin kendilerinin tanımladığı (self-report türünden) çeşitli ruhsal belirtileri tanıyıp ölçmeye yönelik 90 sorudan oluşan bir ölçektir. Ölçeği cevaplayan birey her soru için; (0) «Hiç», (1) «Çok az», (2) «Orta derecede», (3) «Oldukça Fazla», (4) «İleri derecede» şeklinde işaretlemelerde bulunarak beş dereceli bir ölçme ifadesi vermektedir.

Cevap kâğıtlarının değerlendirilmesi, envanterin alt ölçeklerine ilişkin belirli maddeler biraraya getirilerek araştırmacı tarafından düzenlenen cevap anahtarı ile yapılmıştır. Bireyin alt ölçeklerle ilgili puanı maddelere verdiği dereceler toplanıp, o alt ölçekteki madde sayısına bölünerek bulunmaktadır. Bu işlem tüm alt ölçekler için yapılmıştır. Örneğin; somatizasyon alt ölçeğinde yer alan semptom maddelerinden bireyin aldığı toplam puan, somatizasyon boyutu ile ilgili semptom sayısına yani 12'ye bölünmüş ve böylece bireyin somatizasyon alt ölçeğine ilişkin puanı elde edilmiştir. Aynı işlemle, SCL-90-R'den dokuz alt ölçek puanı elde edilmiştir. Bunları somatizasyon (SOM), Obsesif-Kompulsif (O-C), Kişilerarası Duyarlık (INT), Depresyon (DEP), Kaygı (ANK), Fobik Anksiyete (PHOB), Paranoïd Düşünce (PAR), Psikotizm (PSY) puanlarıdır

Envanterin her bir alt ölçeğine ait elde edilen puanlarla birlikte, toplam belirti puanının toplam madde sayısına (90'a) bölünmesiyle de «Genel Semptom Ortalaması» (General Symptomatic Index) ni vermektedir (Derogatis, Lipman, Covi, 1971). Bu işlemde araştırma kapsamına giren öğrencilerin cevapları üzerinde yapılmış ve böylece öğrencilerin genel ruhsal belirti düzeylerini açıklayıcı puanlar elde edilmiştir. Bunlar SCL-90-R'nin 9 alt ve bir de Genel Semptom Puanı (GSI) olmak üzere 10 ayrı puanı elde edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde önce SCL-90-R'nin güvenilirliğine ilişkin yurtdışı ve ülkemizde yapılan çalışmalar ile araştırmacının yaptığı çalışmalara sonra ise; SCL-90-R'nin geçerliğine ilişkin yurtdışı çalışmalara araştırmacının yaptığı çalışmalara yer verilmiştir.

SCL-90-R'nin Güvenirliği

Envanterin norm çalışmaları Amerika Birleşik Devletlerinde 1000 psi-

kiyatrik hastadan oluşan heterojen bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir (Derogatis, Richels, Rock, 1976). Derogatis ve arkadaşlarının yaptıkları SCL-90-R'nin güvenilirlik çalışmasında alınan iç yapı güvenilirlik katsayıları şöyledir : Somatizasyon (SOM) 0.86; Obsesif - Kompulsif (O-C) 0.86; Kişilerarası Duyarlık (INT) 0.86; Depresyon (DEP) 0.90; Kaygı (ANK) 0.85; Öfke - Düşmanlık (HOS) 0.84; Fobik Anksiyete (PHOB) 0.82; Paranoid Düşünce (PAR) 0.80; Psikotizm (PSY) 0.77 olarak saptanmıştır.

Belirti Tarama Envanterinin Ülkemizde Yapılan Uygulamaları ve Güvenirlik Çalışmaları

Belirti Tarama Envanterinin (Symptom Check List SCL-90-R'nin) ülkemizdeki ilk kullanımı Gökler (1978) tarafından yapılmıştır. Daha sonra Bir-söz (1980), belirti tarama listesini araştırmasında kullanmadan önce, aracın yeterince anlaşılır olup olmadığını belirlemek amacıyla Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Psikiyatri Kliniklerinde yatan ve ayaktan takip edilen değişik tanılardaki hastalara uygulanmış ve hastaların maddeleri anlamada ve cevaplandırmada belirgin bir güçlükle karşılaşmadıklarını ve araçla kolayca iletişim sağladıkları belirtilmiştir.

Belirti Tarama Envanterinin (SCL-90-R'nin) güvenilirliği ile ilgili bir diğer çalışma ise; testin tekrarı yöntemi ile Tufan (1987) tarafından Keçiören Kalaba Lisesinde 59 kişilik bir sınıf öğrenci üzerinde yapılmıştır. İki uygulamanın sonuçları arasındaki korelasyon katsayısı 0.83 olarak bulunmuştur.

Araştırmacının Yaptığı Güvenirlik Çalışması

Araştırma sonuçlarının ortak özellikleri ölçeğin ülkemizde de geçerli ve güvenilir olarak kullanılabileceğini desteklemektedir. Ancak yapılan güvenilirlik çalışması örneklemenin farklı olması nedeniyle, araştırmacı tarafından araştırmada kullanılmak üzere aracın testin tekrarı yöntemiyle güvenilirliği yeniden yapılmıştır. Bu amaçla 1985 - 86 Öğretim Yılı Bahar Sö-mestresinde H.Ü.S.İ.Y.O.'nun I., II., III. ve IV. sınıflarında öğretim gören 72 erkek ve 50 kız öğrenciye testin tekrarı tekniğiyle 15 gün arayla SCL-90-R iki kez uygulanmıştır. Uygulama sonucunda SCL-90-R'nin alt ölçeklerine ait güvenilirlik katsayıları şöyle saptanmıştır. Somatizasyon (SOM) için .82; Obsesif-Kompulsif (O-C) .84; Kişilerarası Duyarlık (INT) .79; Depresyon (DEP) .78; Kaygı (Anxiety - ANK) .73; Öfke - Düşmanlık (HOS) .79; Fobik Anksiyete (FHOB) .78; Paranoid Düşünce (PAR) .63; Psikotizm (PSY) .73; Ek Skala .77'dir.

SCL-90-R'nin Alt Ölçeklerine İlişkin Ara Korelasyonlar

SCL	SOM	O-C	INT	DEP	ANX	HOS	PHOB	PAR	PSY	EK
SOM	r	.62	.54	.64	.67	0.55	.57	.52	.61	.61
	t	8.74	6.99	9.07	9.75	7.12	7.50	6.58	8.41	8.52
O-C	r		.66	.75	.69	.53	.59	.53	.59	.62
	t		9.52	12.57	10.52	6.82	8.08	6.90	8.08	8.63
INT	r			.74	.70	.62	.61	.61	.65	.56
	t			11.90	10.73	8.56	8.43	8.41	9.47	7.32
DEP	r				.77	.60	.60	.61	.62	.70
	t				13.05	8.10	8.28	8.34	8.70	10.73
ANX	r					.65	.69	.59	.70	.72
	t					9.31	10.55	7.90	10.76	11.46
HOS	r						.48	.56	.55	.54
	t						6.02	7.48	7.21	7.10
PHOB	r							.57	.60	.54
	t							7.50	8.13	6.97
PAR	r								.65	.53
	t								9.27	6.82
PSY	r									.61
	t									8.49

Tablo I : SCL-90-R'nin Alt Ölçeklerine İlişkin Ara Korelasyonları

Tablo I incelendiğinde en yüksek r değeri .77, en düşük r değeri ise .48 olarak bulunmuştur. 0.48 - 0.77 arasında ranj'in ara korelasyon değerlerinin ortancası .66 olmak üzere değişmektedir. Yani SCL-90-R'nin ara korelasyon değerlerinin yarısı .61'in üstünde diğer yarısı ise .61'in altında yer almaktadır. Bu bulgulara göre bütün değerler $p < 0.05$ düzeyinde bulunmuştur.

SCL-90-R'nin Geçerliği

Derogatis ve arkadaşları (1976) SCL-90-R'in geçerlik çalışmalarını 100 erkek ve 109 kadından oluşan bir gönüllüler grubuna Belirli Tarama Listesi

Tablo III : Ruhsal Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) İle Olan Benzer Ölçekler Geçerliliği

SCL \ MMPI	Hs	D	Hy	Pd	Mf	Pa	Pt	Sc	Ma	Si
SOM	.42		.43							
O-C		.42					.54	.48		
INT	.47			.41				.48		
DEP	.42	.40		.46	.41		.40	.44		
ANX					.42	.42	.43	.47		
HOS					.41	.40				.40
PHOB							.41			
PAR						.40				
PSY				.41		.40	.46	.59		
EK	.49	.43					.51	.44		

Tablo III incelendiğinde SCL-90-R ile MMPI'nin benzer ölçekler geçerliliğine ait korelasyon değerleri .40 ile .59 arasında değiştiği ve .42 ortalama değer gösterdiği görülmektedir.

Bu iki ölçeğin alt test korelasyonları Tablo II'de olduğu gibi .40 üzerinde olanlar tabloya dahil edilmemiş olup, bu değerlerin Tablo II'deki değerlere benzerlik gösterdiği gözlenmektedir. Bu bulgu sonuçlarına göre SCL-90-R'nin Yükseköğretim gençliği üzerinde geçerliliği açısından uygulanabilir olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA

Klinik uygulamalarda yararlı bir ölçek olarak kullanılan SCL-90-R'in sayısal açıdan karşılaştırılabilir oluşu, kısalık ve açıklığı sonuçların grafik ve istatistiksel yöntemlere uygunluğu gibi özellikleriyle geniş bir kullanım alanının bulunduğu ve çok çeşitli insan gruplarına uygulanabilir olduğu belirtilmiştir (Derogatis, Lipman, Covi 1973).

Örneğin; Formal, psikiyatrik hastaların yanısıra, alkoliklere, ilaç alışkanlığı olanlara, seks ilişkilerinde başarısız olanlara, öğrenci danışma hizmetinden yararlanan öğrencilere, kanser hastalarına, kalp hastalarına, nörolojik hastalara ve diğer şikayetleri olan medikal hastalara da uygulanabilmektedir (Derogatis, L.R. 1977). Yani SCL-90-R, değişik hasta gruplarında ve normal popülasyon çalışmalarında kendini anlatma envanteri olarak kullanılabilir.

Ölçeğin geçerliğine ilişkin bulgular elde etme amacıyla benzer ölçekler geçerliği ölçütü olarak kullanılan kişinin topluma uyabilme yeteneğinin tek bir testle objektif ve pratik olarak ölçülebilen MMPI envanteri arasındaki korelasyon değerleri oldukça manidar bulunmuştur (Bkz. Tablo III).

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların yurt dışında yapılan araştırmalarda elde edilen bulgulara çok yakın oluşu nedeniyle, SCL-90-R'nin geçerliği ve güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu kabul edilebilir. Ancak araştırma örnekleminin sınırlı oluşu da göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak SCL-90-R'nin ruh sağlığı riskli grupları tesbitte geçerli ve güvenilir bir ölçü aracı olarak kullanılabilmesi söylenebilir.

KAYNAKLAR

BİRSÖZ, S. (1980) *Hastalık Öncesi Yaşam Değişimleri ve Ruhsal Sonuçları Üzerinde Bir İnceleme* (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi) Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

DEROGATIS, L.R. (1977) *SCL-90-R Administration, Scoring and Procedures Manual - I.* (İkinci Baskı), USA : Johns Hopkins University School of Medicine.

DEROGATIS, L.R., K. RICHELSON ve A.F. ROCK (1976) «The SCL-90-R and MMPI : A Step in Validation of a New Self-Report» *British Journal of Psychiatry.* 128, 280-289.

DEROGATIS, L.R., R.S. LIPMAN, K. RICHELSON ve ark. (1974) «The Hopkins Checklist (HSCL) : A Self-Report Symptom Inventory» *Behavioral Science.* 19, 1-15.

DEROGATIS, L.R., R.S. LIPMAN ve L. COVI (1973) «SCL-90-R : An Out Patient Psychiatric Rating Scale-Preliminary Report» *Psychopharm Bulletin.* 9, 13-27.

DEROGATIS, L.R., R.S. LIPMAN ve L. COVI (1971) «Neurotic Symptom Dimensions as Perceived by Psychiatrists and Patients of Various Social Classes» *Arch Gen. Psychiat.* 24, 454-464.

DEROGATIS, L.R. ve P.A. CLEARY (1977) «Factorial Invariance Across Gender for the Primary Symptom Dimensions of the SCL-90-R» *Br. J. Soc. Clin. Psychol.* 16, 347-356.

GÖKÇAKAN, Z. (1984) *Bireysel ve Grupla Psikolojik Danışmanın Uzun Süreli Hemodializ Tedavisinin Hastalarda Yol Açtığı Ruhsal Bozuklukları Azaltmadaki Etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

GÖKLER, B. (1978) *Nevrotik Kadın Hastaların İlkokul Çağındaki Çocuklarının Ruhsal Belirtiler Yönünden Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

KILIÇ, M. (1987) *Değişik Psikolojik Arazilara Sahip Olan veya Olmayan Öğrencilerin Sorunları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

SAVAŞIR, I. (1981) *Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı.* Ankara : Sevinç Matbaası.

TUFAN, B. (1987) *Türkiye'ye Dönen İkinci Kuşak Göçmen İşçi Çocuklarının Psiko-Sosyal Durumları.* Ankara : DPT Sosyal Planlama Başkanlığı, Planlama Dairesi.